

ЛІДЕРСТВО ВЧИТЕЛЯ – ПОТЕНЦІЙНО СИЛЬНА СТРАТЕГІЯ НАВЧАННЯ

*Литвинюк Людмила Вікторівна,
к.п.н., доцент кафедри філософії і економіки освіти
Полтавського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського*

Розкрито сутність лідерства вчителя як навчальної стратегії колективу школи на основі неперервності освіти та рефлексивності практики педагогів.

Ключові слова: лідерство, вчитель-лідер, навчальна стратегія, стандарти моделі вчителя-лідера.

Литвинюк Л. В. Лідерство учителя – потенциально сильная стратегия обучения

Раскрыто сущность лидерства учителя как учебной стратегии коллектива школы на основе непрерывности образования и рефлексивности практики педагогов.

Ключевые слова: лидерство, учитель-лидер, учебная стратегия, стандарты модели учителя-лидера.

L. Lytvyniuk. Teacher Leadership is a Potentially Powerful Teaching Strategy

The essence of teacher leadership as teaching staff's instructional strategy based on continuity of education and reflexivity of teachers' practice is revealed.

Key words: leadership, leader teacher, instructional strategy, standards of the model for leader teacher.

У багатьох країнах світу лідерство визначається як потужний потенціал для змін в освіті, зокрема підвищення успішності учнів.

Лідерство вчителя є потенційно сильною стратегією навчання, здатною наблизити школу до вимог ХХІ століття, тобто забезпечити її безперервний розвиток у швидкомінімному світі.

У наукових дослідженнях, присвячених шкільному лідерству, у тлумаченні поняття "вчитель-лідер" наголошується на двох аспектах: лідерстві педагога у класі, тобто у межах його навчально-виховної роботи з окремими класами учнів, та лідерстві вчителя за межами класу, інакше кажучи, його діяльності з удосконалення роботи навчального закладу.

У другому значенні лідерство вчителя – це "процес індивідуального чи колективного впливу педагога на колег, адміністрацію та інших членів шкільного співтовариства з метою поліпшення навчання і дослідження методів для вдосконалення вивчення особистості учня та покращення його досягнень" [5]. Американські дослідники феномену педагогічного лідерства С. Харрісон і Дж. Кілліон зазначають, що офіційне й неофіційне лідерство вчителів посилюють потенціал усієї школи щодо вдосконалення [6].

Починаючи з 2008 року, Консорціум освітніх організацій Сполучених Штатів Америки, урядових закладів, університетів, учителів і адміністрацій шкіл проводив дослідження щодо перспектив фор-

мального і неформального лідерства вчителя, прагнучи активізувати діалог між стейкхолдерами педагогічної професії щодо визначення знань і навичок педагогів, необхідних для виконання ними лідерських функцій у навчальних закладах, де вони працюють. Результатом проведеного дослідження стало розроблення в 2011 році стандартів моделі вчителя-лідера за 7 напрямками, що й визначають його діяльність за межами класу і які, власне, є стратегіями навчання педагогів, що застосовуються для удосконалення діяльності навчального закладу щодо поліпшення учнівських досягнень.

Ефективна стратегія повинна мати три складові: основні цілі та завдання діяльності; найбільш суттєві елементи політики, що спрямовують або обмежують поле діяльності; послідовність основних дій (програм), спрямованих на досягнення поставлених цілей у рамках вибраної політики [3].

Вищезазначені стандарти визначають 7 завдань стратегії діяльності вчителя-лідера – загальної навчальної стратегії педагогічного колективу школи на основі неперервності освіти та рефлексивності практики вчителів. До них належать: сприяння 1) культурі співробітництва для підтримки розвитку педагогів і навчання учнів; 2) доступу та використанню досліджень для вдосконалення практики і знань учнів; 3) професійному навчанню педагогів для безперервного вдосконалення; 4) покращенню процесу навчання та навчальних досягнень учнів; 5) використанню оцінок і даних для

вдосконалення школи та району; 6) поліпшенню роз'яснювальної діяльності та співпраці із сім'ями і громадами; 7) популяризації навчання учнів і професії.

"На початку XXI століття школа розглядається як навчальна спільнота, створення якої залежить від усвідомлення власної ролі та значення в організації всіх її членів" [2, с. 154], відповідно, лідерство вчителя як навчальна стратегія ґрунтується перш за все на принципах колегіальності, взаємонавчання, наставництва. Окрім того, до вищезазначених слід додати: принципи самореалізації особистості, наступності, взаємозв'язку наукових досліджень і освітньої практики; об'єктивності; персоналізації, відкритості; рефлексивності, диференційованого підходу, гнучкості, результативності, що мають характеризувати політику навчального закладу.

У рамках кожного із напрямів визначено функції вчителя-лідера, що орієнтують на розроблення програми: необхідних знань, відповідних конкретних дій особистості з виконання кожного із завдань та одночасно на визначення стратегії навчання самого вчителя-лідера з метою забезпечення належної реалізації ним окреслених цілей.

Наведемо зміст кожного із напрямів діяльності педагога.

1. Сприяння культурі співробітництва для підтримки розвитку педагогів і навчання учнів передбачає наявність у вчителя-лідера ґрунтовних знань із теорії навчання дорослих, які він використовує з метою створення єдиної спільноти з учителів і адміністрації школи для поліпшення навчання педагогів і, відповідно, учнів своєї школи. Саме ця спільнота братиме на себе колективну відповідальність за прийняті рішення та отримані результати.

Отже, для реалізації зазначеної мети вчитель-лідер повинен:

1) володіти формами і методами навчання педагогів працювати разом, спільно вирішувати проблеми, приймати рішення, управляти конфліктом, також вміти застосовувати методи заохочення до значущих змін;

2) мати навички ефективного слухання, презентації ідей, ведення дискусій, роз'яснення, а також моделі виявлення власних потреб і потреб інших у реалізації спільних цілей і професійного навчання;

3) володіти навичками, що сприяють створенню довіри між колегами, розвитку колективного мислення, власних розробок і дій, які підтримують навчання учнів;

4) прагнути до створення інклюзивної культури, де вітаються різні точки зору у вирішенні відповідних проблем;

5) використовувати знання особливостей сприйняття різних верств, етносів, культур і мов для сприяння ефективній взаємодії між колегами.

2. Доступ і використання досліджень для вдосконалення практики і знань учнів.

Учитель-лідер тримає руку на пульсі останніх досліджень про ефективність викладання та навчання учнів і сам застосовує в разі потреби у практичній діяльності. Він моделює використання систематичного дослідження як найважливішого компонента безперервного навчання та розвитку вчителів.

Виходячи із вищезазначеного, вчитель-лідер виконує такі функції:

1) допомагає колегам у доступі до досліджень і використанні їх результатів із метою вибору відповідних стратегій для вдосконалення процесу навчання;

2) сприяє аналізу відомостей про навчання учнів, спільній інтерпретації результатів, а також застосуванню висновків для поліпшення викладання і навчання;

3) підтримує колег у співпраці з вищими навчальними закладами та іншими організаціями, що займаються дослідженнями гострих питань освіти;

4) вчить і підтримує колег у зборі, аналізі та повідомленні відомостей про свої класи для поліпшення викладання і навчання.

3. Сприяння професійному навчанню для безперервного вдосконалення.

Учитель-лідер розуміє, що процеси викладання та навчання зазнають постійних змін. Він конструює та надає допомогу у здійсненні професійного розвитку педагогів з урахуванням цілей їх удосконалення та можливостей навчального закладу. Виконання цього завдання можливе за умови, якщо вчитель-лідер проводить відповідну роботу:

1) співпрацює з колегами й адміністрацією школи щодо планування професійного навчання педагогів, яке здійснюється на робочому місці на основі колективної діяльності, відповідає змістові чинних стандартів і пов'язане з метою вдосконалення школи/району;

2) надає інформацію про навчання дорослих, відповідаючи на різні запити колег стосовно їхнього навчання, зокрема щодо діагностики та розвитку, а також сприяє різноманіттю та диференціації професійного навчання;

3) визначає і використовує відповідні технології для сприяння співробітництву й диференційованому професійному навчанню;

4) працює з колегами щодо збору, аналізу та поширення даних, пов'язаних з якістю професійного навчання та її впливом на викладання і навчання учнів;

5) відстоює необхідність достатньої підготовки, часу та командної праці колег у професійному навчанні на робочому місці;

6) забезпечує конструктивний зворотний зв'язок із колегами, щоб зміцнити практи-

ку викладання та поліпшити навчання школярів;

7) використовує інформацію про новинки освіти.

4. Сприяння покращенню процесу навчання та навчальних досягнень учнів.

Учитель-лідер глибоко розуміє процеси викладання і навчання, моделі співвідношення безперервного навчання та практичної діяльності колег. Він тісно співпрацює з іншими педагогами з метою постійного вдосконалення їхніх навчальних практик.

Покращенню процесу навчання та навчальних досягнень учнів учитель-лідер сприяє, виконуючи наступні дії:

1) полегшує збір, аналіз даних і їх використання в конкретному класі та школі для визначення можливостей поліпшення навчальних програм, процесу навчання, оцінювання та шкільної культури;

2) веде рефлексивний діалог із колегами на основі спостереження за процесом навчання, аналізу учнівських робіт та оцінювання і допомагає педагогам долучитися до ефективної науково-дослідницької практики;

3) підтримує індивідуальну і колективну рефлексію та професійне зростання колег, виконуючи ролі наставника, тренера, фасилітатора;

4) виконує роль лідера команди з метою використання навичок, досвіду та знань колег для забезпечення навчальних очікувань і потреб учнів;

5) використовує знання про наявні та перспективні технології, спонукаючи колег допомагати учням вміло та вільно орієнтуватися у світі знань, наявних в Інтернеті, використовувати соціальні медіа для просування спільного навчання та зв'язку з людьми і ресурсами по всьому світу,

6) сприяє навчальним стратегіям, що стосуються питань різноманітності і рівності у класі та запевняє, що індивідуальні потреби в навчанні учнів залишаються центральними.

5. Сприяння використанню оцінок і даних учнів для вдосконалення школи та району.

Учитель-лідер добре обізнаний із процесом формуючого та підсумкового оцінювання. Він працює з колегами у проведенні аналізу даних учнів та інтерпретації результатів для визначення мети й покращення навчання учнів, а саме:

а) розширює можливості колег щодо виявлення та використання різних інструментів оцінювання відповідно до державних вимог;

б) співпрацює з колегами в розробленні та здійсненні скорингу, інтерпретації даних учнів для поліпшення освітньої практики та навчання школярів;

в) створює атмосферу довіри та критичної рефлексії для того, щоб залучати колег до обговорень питань про навчання учнів

на основі відомостей, необхідних для вирішення виявлених проблем;

г) працює з колегами в напрямі використання оцінок і відомостей для висновків щодо сприяння змінам у практиці викладання або організаційних структур із метою покращення навчання школярів.

6. Поліпшення роз'яснювальної діяльності та співпраці із сім'ями і громадами.

Учитель-лідер розуміє важливість впливу сім'ї, культури та громад на навчання учнів. Відповідно, він прагне сприяти розвитку партнерських відносин між цими різними групами щодо спільної мети вдосконалення освіти. Спрямовуючи свою роботу на досягнення зазначених цілей, учитель-лідер виконує такі дії:

а) використовує знання і розуміння різних верств, етносів, культур і мов у шкільному співтоваристві для сприяння ефективній взаємодії між колегами, сім'ями та більш широкою спільнотою;

б) навчає ефективній комунікації, співпраці з родинами та іншими зацікавленими сторонами, зосередженими на одержанні справедливих досягнень для учнів з усіх прошарків суспільства та за будь-яких обставин;

с) допомагає колегам у самоаналізі їхніх уявлень про взаємозв'язки культур і різноманітності спільноти і того, як можна розвивати стратегії реагування на ці особливості, щоб збагатити освітній досвід учнів і досягти високого рівня навчання для всіх школярів;

г) формує загальне розуміння серед колег різноманітних освітніх потреб сімей і громад, а також співпрацює з родинами, громадами і колегами, розробляючи загальну стратегію для задоволення різноманітних освітніх потреб сім'ї та суспільства.

7. Популяризація навчання учнів і педагогічної професії.

Учитель-лідер розуміє політику в галузі освіти та може визначити коло ключових осіб на місцевому, регіональному та національному рівнях. Він є захисником професії вчителя та політики, що приносить користь навчанню. Характеризуючи діяльність педагога в цьому напрямі, визначають функції вчителя-лідера:

1) здійснює обмін інформацією з колегами в районі або за його межами про те, як місцеві, державні й національні тенденції та політика можуть вплинути на практичну діяльність школи й очікування щодо навчання учнів;

2) працює з колегами в напрямі визначення та використання досліджень для пропаганди процесів викладання та навчання, які відповідають потребам усіх учнів;

3) співпрацює з колегами щодо пошуку можливостей для відстоювання прав та/або потреб учнів, щоб залучити додаткові ресурси у межах району для підтримки нав-

чання школярів та ефективно спілкуватися з цільовою аудиторією – батьками і членами спільноти;

4) відстоює доступ до професійних ресурсів, включаючи людей, фінансову підтримку та інші матеріальні ресурси, які дозволяють колегам вивчати ефективні практики та розвивати професійне навчальне співтовариство, зосереджене на цілях удосконалення школи;

5) представляє і захищає професію за межами навчального закладу [4].

Лідерство вчителя є стратегією навчання, де педагог впливає на поліпшення учнівських досягнень безпосередньо та опосередковано шляхом підвищення професійного рівня педагогів навчального закладу. Активне дослідження можливостей цієї стратегії та аналіз практичних напрацювань щодо її реалізації проводиться Автономною організацією освіти "Назарбаєв Інтелектуальні Школи", яка в рамках серії міжнародних конференцій провела у 2012 році науково-практичну конференцію "Лідерство і управління школою" за чотирма напрямками: важливість лідерства й управління у школі; учителі як лідери інноваційного процесу в школі; лідерство у полілінгвальному середовищі та школах Міжнародного Бакалавріату; лідерство й оцінювання у школі [1].

Застосування лідерства вчителя як сильної стратегії навчання педагогічного колективу потребує створення у школі відповідних умов: визнання важливості вчителя-лідера для запровадження ефективних ре-

форм в освіті, визначення та створення умов для розвитку лідерства в навчальному закладі, розроблення спеціальних програм розросту лідерства у школі та його заохочення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Международная научно-практическая конференция "Лидерство и управление в школе" [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://conference.nis.edu.kz/november2012/index.php/ru/programs>*

2. *Муқан Н.В. Лідерство – запорука ефективності професійного розвитку педагогів (на матеріалах Канади, Великобританії, США) / Н.В.Муқан // Духовний простір освітнього менеджменту: збірник матеріалів / за ред. В.В.Вербицького, М. П. Лещенко. – К., 2008. – 220с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.nenc.gov.ua/doc/zbirku/zb1.pdf*

3. *Различные измерения стратегии // Минцберг Г., Куинн Дж. Б., Гошал С. Стратегический процесс: концепции, проблемы, решения [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://mgt-edu.ru/14-7.php>*

4. *Teacher Leader Models Standards [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.teacherleaderstandards.org/>*

5. *Teacher Leader Model Standards. Teacher Leadership Exploratory Consortium [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.teacherleaderstandards.org/downloads/TLS_Brochure.pdf*

6. *Harrison Cindy and Killion Joellen Ten Roles for Teacher Leaders – ASCD [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/sept07/vol65/num01/Ten-Roles-for-Teacher-Leaders.aspx>*

ІННОВАЦІЇ В НАВЧАЛЬНІЙ СТРАТЕГІЇ ЗНЗ

*Руденко Ігор Михайлович,
методист редакційного відділу Полтавського обласного
інституту післядипломної педагогічної освіти
і.м. М. В. Остроградського*

Розвиток соціокультурного та економічного простору, а також невпинна глобалізація обумовлюють необхідність зміни підходів до організації освіти в країні, переходу від з інформативно-ретрансляційного навчання до особистісно-розвивального, до набуття учнями життєво важливих компетентностей шляхом осмислення та оволодіння теоретичними знаннями і практичними навичками. Фундаментальною особливістю навчальних стратегій має бути відхід від акценту запам'ятовування значної кількості фактів до зростання значущості методологічних знань, розвитку творчих навичок і формування

інноваційного мислення. З цього приводу В. Кремень відзначає: "Вчитися тому, як вчитися, як трансформувати інформацію в нові знання, в конкретні пропозиції – все це більш важливо, ніж запам'ятовування конкретної інформації. У цій новій парадигмі найголовніше – це здатність шукати і знаходити нову, потрібну, актуальну інформацію, яка відповідає вимогам часу". Реалізація цієї навчальної стратегії, на нашу думку, є можливою за умови втілення у процес викладання та засвоєння знань інноваційних педагогічних технологій, доповнених сучасними засобами трансляції знання. Зокрема, вико-